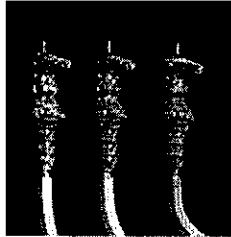

INSTITUTE
FOR
JEWISH
CONTINUITY

OPPORTUNITIES FOR LIFE-LONG LEARNING

7504 SEVEN MILE LANE • BALTIMORE, MD 21208

410-415-3735 • INFO@GOIJC.ORG • WWW.GOIJC.ORG

The Book of Daniel: Visions of Greatness

Sefer Daniel: Chapters 6- 12

If I Forget Thee... Jerusalem; Visions of Greatness

Mrs. Sarah Lanner

December 4th, 2012

THIS COURSE IS DEDICATED IN MEMORY OF:

אסתר חנה ז"ל בת צבי ופרומה עלקא פייגא בת מאיר ופשא לאה ז"ל נח בן אברהם ופייגא ז"ל
MAY THEIR SOULS BE BOUND IN THE EVERLASTING BOND OF LIFE תהא נשמתם צרוורת בצרור החיים

Daniel Ch. 6,9,12 / דניאל פרקים ו,ט,יב

דניאל פרק ו

1. And Darius the Mede received the kingdom at the age of sixty-two.
2. It pleased Darius, and he set over the kingdom one hundred and twenty satraps, who should be in the entire kingdom.
3. And over them three viziers, one of which was Daniel, that these satraps should give them counsel, and the king should not suffer any injury.
4. Then this Daniel surpassed the viziers and the satraps because he had a superior spirit, and the king contemplated setting him up over the entire kingdom.
5. Then the viziers and the satraps sought to find a pretext against Daniel regarding the kingdom, but they could find no pretext or fault because he was trustworthy, and no error or fault was found about him.
6. Then those men said, "No pretext can be found about Daniel, but we shall find [a pretext] against him concerning the law of his God."
7. Then these viziers and satraps assembled about the king, and so they said to him: "O King Darius, may you live forever!
8. All the viziers of the kingdom, the prefects, the satraps, the leaders, and the governors have taken counsel to preserve the king's law and to strengthen a decree that whoever makes any request of any god or man until thirty days except from you, O king, shall be cast into a pit of lions.
9. Now, O king, you shall issue a decree and inscribe a writ that will not be amended, like the law of Media and Persia, which will not be repealed."
10. In view of this, King Darius inscribed a writ and a decree.
11. And Daniel, when he knew that a writ had been inscribed, came to his house, where there were open windows in his upper chamber, opposite Jerusalem, and three times a day he kneeled on his knees and prayed and offered thanks before his God just as he had done prior to this.
12. Then these men searched and found Daniel begging and supplicating before his God.
13. Then they drew near and said before the king concerning the king's decree, "Did you not issue a decree that any person who begs from any god or man for thirty days except from you, O king, shall be cast into the pit of the lions?" The king replied and said, "The thing is true as the law of Media and Persia, which shall not be repealed."
14. Then they raised their voices and said before the king that "Daniel, who is of the exiles of Judea, did not pay heed to you, O king, or to the decree that you inscribed, and three times a day he offers up his prayer."
15. Then, when the king heard the thing, he became very displeased, and he gave Daniel a reprieve to save him, and until sunset, he tried to save him.
16. Then these men gathered to the king and said to the king, "You should know, O king, that the law of Media and Persia is that any decree or statute that the king establishes cannot be altered."
17. Then the king ordered, and they brought Daniel and cast him into the pit of the lions. The king raised his voice and said to Daniel, "May your God, Whom you serve regularly, save you!"
18. And a stone was brought and placed on the mouth of the pit, and the king sealed it with his signet ring and with the signet ring of his dignitaries that his will about Daniel not be altered.
19. Then the king went to his palace and retired while fasting, and no table

- א. ודריוש מדיא קבל מלכותא כבר שנין שתין. וזמרתין
- ב. שפר קדם דריוש והקים על מלכותא. ב. לאחשדרפניא מאה ועשרין די להון בכל מלכותא
- ג. ועלא מנהון סרכין תלתה די דניאל חד מנהון די. ג. להון אחשדרפניא אליו; הבין להון טעמא ומלכא לא להוא נזק
- ד. אדון דניאל דנה הנה מתנצח על סרכיא. ד. ואחשדרפניא כל קבל די רוח יתיכא בה ומלכא עשית להקמותה על כל מלכותא
- ה. אדון סרכיא ואחשדרפניא הוו בעין עלה. ה. להשפחה לדניאל מצד מלכותא וכל עלה ושחיתה לא יכלין להשפחה כל קבל די מהימן הוא וכל שלו ושחיתה לא השתכח עלוהי
- ו. אדון גבריאל אלך אמרין די לא נהשכח לדניאל דנה. ו. כל עלא להן השפחנא עלוהי בדת אלהה
- ז. אדון סרכיא ואחשדרפניא אלן הרגשו על מלכא. ז. וכן אמרין לה דריוש מלכא לעלמין סיי
- ח. אתיעטו כלן סרכי מלכותא סגניא ואחשדרפניא. ח. הדבריא ופחותא לקימה קים מלכא ולתקפה אקר די כל די יבעה בעו מן כל אלה ואגש עד יומין תלתין להון מנה מלכא יתרמא לגב אריותא
- ט. כען מלכא תקים אסרא ותרשם כתבא די לא. ט. להשניה פדת מדי ופרס די לא תעדא
- י. כל קבל דנה מלכא דריוש רשם כתבא ואסרא. י. ודניאל כדי ידע די רשים כתבא על לבייתה וכיון. יא. פתיסן לה בעלייתה נגד ירושלם וזמנין תלתה בימא בכה על ברכוהי ומצלא ומוזא קדם אלהה כל והוא קבל די סנא עבד מן קדמת דנה
- יא. אדון גבריאל אלך הרגשו והשכחו לדניאל בעה. יב. ומתסנן קדם אלהה
- יג. באדון קרבו ואמרין קדם מלכא על אסר מלכא. יג. הלא אסר רשמת די כל אגש די יבעא מן כל אלה ואגש עד יומין תלתין להן מנה מלכא יתרמא לגוב אריותא ענה מלכא ואמר יציבא מלתא פדת מדי ופרס די לא תעדא
- יד. באדון ענו ואמרין קדם מלכא די דניאל די מן בני. יד. גלותא די יהוד לא שם עלך מלכא טעם ועל אסרא די רשמת וזמנין תלתה בימא בעא בעותה אדון מלכא כדי מלתא שמע שגיא באש עלוהי. טו. ועל דניאל שם בל לשיבותה ועד מעלי שמשא הנה משתדר להצליתה
- טז. באדון גבריאל אלך הרגשו על מלכא ואמרין. טז. למלכא דע מלכא די דת למדי ופרס די כל אסר וקים די מלכא יהקים לא להשניה
- יז. באדון מלכא אמר והיתיו לדניאל ורמו לגבא די. יז. אריותא ענה מלכא ואמר לדניאל אלהך די אנת פלח לך בתדוכא הוא ישיזבנה והיתית אבן חדה ושמת על פם גבא וחתמה. יח. מלכא בעזקתה ובעזקת כרבנוהי די לא תשנא צבו בדניאל
- יט. אדון אזל מלכא להיכלה ובת טנת נדחון לא. יט.

was brought before him, and his sleep wandered from him.

20. Then the king at dawn arose to the light of morning, and in haste went to the pit of the lions.

21. And when he approached the pit, he cried out to Daniel with a sad voice. The king raised his voice and said to Daniel, "Daniel, servant of the living God, the God Whom you worship regularly-was He able to save you from the lions?"

22. Then Daniel spoke with the king, [and said:] "May the king live forever!

23. My God sent His angel, and he closed the mouths of the lions and they did not hurt me because a merit was found for me before Him, and also before you, O king, I have done no harm."

24. Then it pleased the king exceedingly, and he ordered to lift Daniel up out of the pit, and Daniel was lifted up out of the pit, and no injury was found on him because he believed in his God.

25. And the king ordered, and they brought these men, who had informed on Daniel, and they were cast into the lions' pit-they, their sons, and their wives, and they did not reach the bottom of the pit before the lions overwhelmed them and crushed their bones into fine particles.

26. Then King Darius wrote to all peoples, nations, and tongues that lived in all the land, "May your peace increase!

27. From before me an order is issued that in the entire dominion of my kingdom, [everyone] should quake and be awestricken before the God of Daniel, for He is a living God, He exists forever, and His kingdom will not be destroyed, nor will His dominion until the end.

28. He saves and rescues and performs signs and wonders in heaven and on earth, Who saved Daniel from the hands of the lions."

29. And this Daniel prospered in the [time of the] kingdom of Darius and in the kingdom of Cyrus the Persian.

הגעל קדמוהי ונשתה נדת עלוהי:

באדון מלכא בשפרפרא יקום בנגהא ובהתבהלה. כ.

לגבא די ארנותא אזל ומקרהבא לגבא לדניאל בקל עציב זעק ענה. כא. מלכא ואמר לדניאל דניאל עבד אלהא חיא אלהא די אנת פלח לה בתדריא היכל לשיזבותה מן ארנותא:

אדון דניאל עם מלכא מלל מלכא לעלמין חיי. כב.

אלהי שלח מלאכה וסגר פם ארנותא ולא חבלוני. כג. כל קבל די קדמוהי זכו השתכחתי לי ואף קדמך מלכא חבולה לא עבדת:

באדון מלכא שגיא טאב עלוהי ולדניאל אמר. כד. להנסקה מן גבא והסק דניאל מן גבא וכל חבל לא השתכח בה די הימן באלהה:

ואמר מלכא והיתיו גבריאי אלה די אכלו קרצוהי. כה. די דניאל ולגב ארנותא רמו אנן בגיהון ונשיהון ולא מטו לארעית גבא עד די שלטו בהון ארנותא וכל גרמיהון הדקו:

באדון דרוש מלכא כתב לכל עממיא אמיא. כו. ולשנא די דירין בכל ארעא שלמכון ישגא:

מן קדמי שים טעם דין בכל שלטן מלכותי להון. כז. זיעין ונחליו מן קדם אלהה די דניאל די הואן אלהא חיא וקיים לעלמין ומלכותה די לא תתחבל ושלטנה עד סופא:

משיזב ומצל ועבד אתין ותמהין בשמיא. כח. ובארעא די גשיב לדניאל מן יד ארנותא:

ודניאל דנה הצלח במלכות דרוש ובמלכות. כט. כורש פרסא:

1. מלבי"ם על דניאל ו:ב

הוטב לפני דרוש והקים על המלכות לאחשדרפנים מאה ועשרים די להון בכל מלכותא, ולמעלה מהם שלשה סרכין, אשר דניאל אחד מהם, שהאחשדרפנים אלה יתנו להם חשבון, והמלך לא יהיה נזק – חלק את מלכותו למאה ועשרים חלקים... ומינה עליהם אחשדרפנים, שהם היו קבועים לפקח בעיני המדינה מצד המלך, כי הפחות והשרים היו נבחרים מן בני המדינות, והאחשדרפנים היו נקראים אחשדרפני המלך, כי היו מצדו לעיין ששרי המדינות לא יעשו דבר נגד דתי המלך ועל האחשדרפנים היו שלשה יועצי המלך לקחת מהם חשבון ושיתנו להם עצה מכל מעשיהם, ועי"ז לא יוזק המלך, וזה כולל שלא יוזק במדיניות, כי הממונים בכל מדינה מצדו יפקחו לטובת המלך וכן שלא יוזק בגופו ע"י טרדת המלוכה וכובד משאה.

2. מלבי"ם על דניאל ו:ד

וראה המלך שטוב יותר לתת כלל ההנהגה בדי איש אחד משכיל כמוהו, כי בפשע ארץ רבים שריה ובאדם מבין יודע כן יאריך (משלי כח:ב)

3. דעת מקרא על דניאל ו:ח

מל כל אלה ואנש – כדי להסתיר את מזמתם בקשו השרים לחוקק חק לאסר כל פניה לצרך בקשה, הן לאלהים הן לאדם, וכונתם היתה להכשיל את דניאל בעת תפלתו לאלקין.

להן מנר מלכא – כי אם ממך המלך. וזאת, כנראה, כדי למצא חן בעיני המלך, שאף הוא נחשב היה בארצות רבות בתקופה העתיקה לאל.

4. מצודת דוד על דניאל ו:ח

אתיעטו – התיעצו כל השרים לקיים קיום המלך ר"ל להעמיד ולהקים המלוכה בידו בחוזק רב. **ולתקפה** – ולחזק חוק גזרה בקשר אמיץ בבל ישונה. **די** – אשר כל מי אשר יבקש בקשה מה מן כל אלוה או אדם מהיום עד שלשים יום זולת ממך המלך יהיה משפטו שיושלך אל בור האריות וזהו למען ידעו הכל שאין כח ביד זולתך והכל בא ממך והוא דבר נאות לחזק המלוכה:

5. אברבנאל – מעייני הישועה, על דניאל ו:ח

מה שנראה לי בזה: בעבור שהיה זה בתחלת מלכות דריוש בבבל ואין ספק שיבאו לפניו מכל מדינות מלכותו לקבל מלכותו להשתחוות לפניו לכן נועצו שריו ומשרתיו עושי רצונו שכדי שיהיה המלך אהוב ונחמד בעיני עבדיו הבאים לפניו בבלה... ויחשבו שהמלך רחום וחונן ארך אפים ורב חסד שלכן שלשים יום מהקמת מלכותו כל אדם לא ישאל דבר בבבל כי אם למלך כדי שמידו יקבל החסד והרחמים ולא מיד אחר... ושגם מפני זה לא יתפללו לשום אלוה על שום צרכים כדי דלא יחשבו שהאלוה הכריח את לב המלך לעשותו כי לב מלך ביד ה' ולא יוחס למלך אם כן פועל המעלה והנדיבות... ושיהיה זה בלבד שלשים יום בבוא כל בשר להשתחוות למלך ולקבל מלכותו... אם כן עם היות האנשים האלה לרעה ולהתעול עלילות ברשע על דניאל לא הראו עצמם בעצה הזאת כי אם כעבדים נאמנים למלך מבקשים דרכים לחבב בעיני עמיו וכל גלילות מלכותו. ולזה הסכים עמהם דריוש בעצתם...

6. "מור והדס", מאת יגאל אריאל

אפשר למצוא בחוק הזה מעט הגיון אם נסייג אותו מעט. הוא לא אסר תפילה שבלב, פניה אישית, אינטימית, אלא פניה שיש לה ביטוי ממשי, בקשה פומנית וחיצונית, היה מקום לחוק כזה בראשית מלכות דריוש, באותם ימים שכולם באו להישבע לו אמונים, קיבלו את עולו ומרותו וביקשו ממנו את בקשותיהם. בימים כאלה נחשבה פניה לגורמים אחרים לפעולה מרדנית נגד המלך, ולכן הוגבל החוק לשלושים הימים שבהם הדבר משמעותי.

החוק אסר בקשה לא רק מבשר ודם אלא גם פניה לאלוהים, משום שהאלוהות נתפסה כמסכנת את המלכות ומאיימת על שלטונה. להבנתם של הסרכים והאחשדרפנים, התפילה – הפניה לאלהים – סותרת את עצמאות האדם ואת שלטון הממלכה. המתפלל מכיר בכך שמקור הסמכות איננו אנושי אלא אלוהי, הוא מייחס את השלטון לשמים, הוא מגביל את כוח עצמו ואת כוח הממלכה, לכן התפילה היא אויבת המלכות ויש להילחם בה. אבל אמונתו של דניאל הפוכה. עבודת אלוקים, לתפיסתו, אינה מצורה את צעדי האדם ואינה מדכאת את אישיותו. דניאל עצמו הוא דוגמא לשיטתו, הוא שאב את עוצמתו וכוחו מאמונתו, ובזכות התבטלותו לפני ה' בתפילה, עלה על שאר השרים בתבונתו הממלכתית ובהנהגתו המדינית.

Tefillah's דניאל:

7. מדרש רבה, שמות

ודניאל היה שוחר ומתפלל למקום שנאמר (דניאל ו) 'וזכיון פתיחן ליה בעיליתיה נגד ירושלם ערב ובקר וצהרים' ולמה היה שוחר ומתפלל כדי שירחם הקב"ה על ישראל ועליו

8. רמיהו כט:

י-כ-ה, אָמַר יְהוָה, כִּי לִפְנֵי מַלְאֲכַי לִבְבַל שְׁבַעִים שָׁנָה, אֶפְקֹד אֶתְכֶם; וְהִקְמֹתִי עֲלֵיכֶם, אֶת-דְּבַר־הַטּוֹב, לְהַשִּׁיב אֶתְכֶם, אֶל-הַמְּקוֹם הַזֶּה. יֵאָכֵל אֲנִי יְדַעְתִּי אֶת-הַמַּחְשָׁבֹת, אֲשֶׁר אֲנִי חֹשֵׁב עֲלֵיכֶם--נְאֻם-יְהוָה; מַחְשְׁבוֹת שְׁלוֹם וְלֹא לְרָעָה, לְתֵת לָכֶם אֲחֵרִית וְתִקְנָה. יֵב וְקִרְאֹתֶם אֹתִי וְהִלַּכְתֶּם, וְהִתְפַּלְלֶתֶם אֵלַי: וְשָׁמַעְתִּי אֲלֵיכֶם. יִג וּבִקְשַׁתֶּם אֹתִי, וּמִצַּאתֶם: כִּי תִדְרָשְׁנִי, בְּכָל-לְבַבְכֶם. יד וּנְמַצְאֹתִי לָכֶם, נְאֻם-יְהוָה, וְשָׁבַתִּי אֶת-שְׁבִיתְכֶם (שְׁבוּתְכֶם) וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל-הַגּוֹיִם וּמִכָּל-הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּי אֶתְכֶם שָׁם, נְאֻם-יְהוָה; וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם--אֶל-הַמְּקוֹם, אֲשֶׁר-הִגַּלְתִּי אֶתְכֶם מִשָּׁם

10 For thus said the LORD: After seventy years are accomplished for Babylon, I will remember you, and perform My good word toward you, in causing you to return to this place. 11 For I know the thoughts that I think toward you, said the LORD, thoughts of peace, and not of evil, to give you a future and a hope. 12 And ye shall call upon Me, and go, and pray unto Me, and I will hearken unto you. 13 And ye shall seek Me, and find Me, when ye shall search for Me with all your heart. 14 And I will be found of you, said the LORD, and I will turn your captivity, and gather you from all the nations, and from all the places whither I have driven you, said the LORD; and I will bring you back unto the place whence I caused you to be carried away captive.

9. רמב"ם הלכות תפלה פרק ה

(ו) תיקון המקום כיצד, יעמוד במקום נמוך, ויחזיר פניו לכותל. וצריך לפתוח חלונות או פתחים, כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, שנאמר "וכוון פתיחן ליה בעיליתיה, נגד ירושלים" (דניאל ו:יא) וקובע מקום לתפלתו תמיד.

כסף משנה

וכתב רבינו בתשובת שבתי כנסיות ומקומות המיחדים לתפלת הצבור אין להצריך בהם חלונות ומה שכתוב על יתפלל אלא בבית שיש בו חלונות היינו ביחיד המתפלל בביתו כמו שהיה עושה דניאל

10. רש"י על דניאל ו:יא

נגד ירושלים – לצד ב"ה ואע"פ שחרב עשה כמו שאמר שלמה והתפללו אליך דרך ארצם (מלכים א:ח). ברך על ברכוהי – כורע על ברכיו. וזמנין תלתא – ערבית ושחרית ומנחה.

11. מהרש"א:

יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה (ציטוט מגמ' ברכות לא): יש לדקדק דהא אמרנין לעיל סוף פרק תפילת השחר (ברכות ל:) היה עומד בחו"ל יכיון את לבו כנגד א"י והעומד בא"י כיון לבו כנגד ירושלים וכיון שדניאל היה עומד בבבל שהוה בחו"ל הל"ל לכיון [כנגד] א"י ויש ליישב דבבל היה קרוב לא"י והיה יכול לכיון בה נגד ירושלים כמו שהוא עומד בא"י גופה

יכול אדם יתפלל כל היום וכו': ודאי תפלה הקבועה לכל אדם כנגד התמידין תקנום דלא הוו רק ג' תפלות כנגדם וכן למאן דאמר אבות תקנום... אלא דהכי קאמר [מהו החידוש של דניאל? יכול שרשות הוא לאדם להתפלל כל היום... ומייתי מדניאל דהוה מפשי ברחמי טובא [מרבה בתפילות ובתחנונים] על הגלות ואף על פי הן לא היה מתפלל אלא ג' זמנין ביומא.

Sacrifice: דניאל / מסירות נפש

12. אברבנאל – מעייני הישועה

... אמר [דניאל] בלבו שלא לערבב שמחת המלך ושלא יטרדו בבטול אסרו ונדרו אשר לא כדת ושהיה יותר טוב להתפלל בסתר לא בבית התחנתונה כדרכו כי אם בעליתו כדי שלא ידע אדם ממנו דבר... שכדי להסתתר בתפלתו עלה לעליה... וידמה שאויביו מחלונות אחרות השגיתו מן החלונות והציצו הן החרכים להיותו מתפלל כנגד חלונותיו ראו אותו מתפלל.

מצודת דוד על דניאל ו:ב

כיד ידע – כאשר ידע אשר כתב המלך מכתב ידו על הכתב. על – נכנס לביתו במקום מוצנע ועל העלייה היה לו חלונות פתוחות מול ירושלים לכוון בתפלתו למולה כמ"ש והתפללו אליך דרך ארצם וכו' העיר אשר בחרת וכו' (מלכים א:ח). וזמנין – ושלושה פעמים ביום היה הוא כורע על ברכיו ומתפלל ומודה לפני אלקיו בעבור אשר כן היה עושה מלפני זה לכן אחז צדיק דרכו:

13. מלבי"ם על דניאל ו'יא

השאלות: למה מסר דניאל א"ע למיתה בשביל התפלה, וחי בהם כתיב, ומן הדין אינו מחויב למסור נפש רק על ע"א וג"ע וש"ד, בפרט שהיה יכול להתפלל בלחש שלא ירגיש אדם בו ורחמנא לבא בעי, ועכ"פ בחדר חשוך מוסגר שהחלונות אין מעכבים התפלה, ומלשון הכתוב מבואר שלא נשמר כלל, וכי לא ידע כי בנפשו הוא? ומז"ש כל קבל די הוה עבד מקדמת דנא, והלא היום כפשע בינו ובין המות?

(יא) ודניאל אף שידע שנרשם הכתב, נכנס לביתו וחלונות פתוחים לו בעלייתו נגד ירושלים, ושלוש פעמים ביום כרע על ברכיו והתפלל והודה לפני אלקיו כל עומת שהיה עושה לפני זאת – באר שאף שדניאל ידע מגזירת זאת, לא בטל תפלותיו ג' פעמים ביום ולא התחבא להתפלל בבית אחר שלא ידעו היכן הוא, או בביתו במקום מוצנע, רק נכנס לביתו ועלה אל העליה שהיו חלונותיה פתוחים שהוא כורע על ברכיו ומתפלל, אולם למה עשה כן, והלא לא היה מחויב למסור נפשו בעבור מ"ע, בפרט לדעת הרמב"ן שתפלה דרבנן, והמלך לא נתכוין להעביר על דת, ולמה הכניס את עצמו בסכנה זו?? מפרש כל קבל די הוה עביד מן קדמת דנה – ר"ל שדת המלך לא היה להעביר על דת, ולמנוע שום אדם מעשות חובתו המצווה עליו מאת ה' וטעם הגזרה לא היה רק שמי שירצה לבקש בקשה חדשה פרטית יבקשנה מן המלך והוא יעשה בקשתו, וא"צ לבקש מאלקים ואדם, אבל אין בכלל זה מתפלה התמידית שאינו מבקש בקשה חדשה רק מודה לה' ומשבח ומתפלל עיני הכלל, כמו על החיים ועל סליחות עון וכדומה, שאין זה ענין אל המלך מוכן למלאות בקשת כל שואל, וז"ש אחר שנודע לכל שדניאל מתפלל תפלה כזאת בכל יום שלשה פעמים תמיד ממצות אלקיו, ובהגזרה כתוב די לא יבעא בעו, דהיינו שלא לבקש בקשה, ובדניאל כתבו מצלא ומודה – והבדל גדול יש בין מתפלל ובין מבקש שהתפלה לא תהיה רק לאלקים, ולא נמצא מאדם לאדם בשום מקום ששופך נפשו להשם לבד, וזה אינו כלל בכלל הפקודה, ועל זה בטח דניאל ולא התיירא:

14. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה

הלכה ד': ... וכל מי שנאמר בו י"הרג ואל יעבור, ונהרג ולא עבר – הרי זה קידש את השם. ואם היה בעשרה מישראל, הרי זה קידש את השם ברבים, כדניאל חנניה מישאל ועזריה, ורבי עקיבה וחבריו

15. ר' נסים על מסכת שבת (מט:א)

... יש לומר שאע"פ שאינו מחויב ליהרג על קיומיה אפ"ה רשאי למסור נפשו עליה ומקבל שכר, שכל מצוה שמסרו ישראל נפשם עליה בשעת הגזירה מוחזקת בידם ומקבלים עליה שכר הרבה.... וכן מצינו בדניאל שמסר עצמו על התפלה שהיא דרבנן.

16. מדרש תהילים, פרק סד

כיון שהגיע המנחה, התחיל להתפלל. אמר, בשביל אלו הרשעים איני מתפלל. לכך נאמר (דניאל ו:טו) ועד מעלי שמשא... מה אם בשביל התפלה שאין חייבין לא מיתה ולא כרת, עשו כך. שאר המצוות שהן חייבין עליהן מיתה וקרת, על אחת כמה וכמה.

17. "מור והדס", מאת יגאל אריאל

... כבוד שמים גדול מכבודו של מלך בשר ודם, אבל סכנת נפשות דוחה את התורה כולה. אולם כאשר הדור זקוק, לכך, פועלים צדיקים יחידים לפני משורת הדין ומוסרים את נפשם על הידור במצוה.
...דניאל הוא הגדול שבדורו ומופת לכל ישראל, לכן לא דאג לעצמו אלא הציב גבולות לדרך התנהגות בגלות, ומסר את נפשו על אמנותו ועל תקוות הגאולה.

כדי מלתא שמע – כאשר שמע הדבר. **שגיא באש עלוהי** – הרבה הרע בעיניו שהיה אוהב את דניאל וקשה עליו מיתתו. ועל דניאל שם בל לשיזבותיה – על דניאל שם דחוי לדחות הדבר להצילו ואמר להם איני מאמין לכם. **בל** – איני יודע דוגמתו אך ענינו יורה פתרונו. **ועד מעלי שמשא** – ועד בא השמש היה משתדל להצילו אבל כשהגיע זמן תפילתו כרע להקב"ה על ברכיו והתפלל תפלתו ושוב לא היה לו פתרון פה להצילו.

... על דניאל שם כופר ממון להצילו כמו שנאמר "ואם כופר יושת עליו" (שמות כב) שרצה לפדותו בממון ולא יכול כך פירש רב מתתיהו הגאון ז"ל

באדין, אז כאשר שמע המלך את הדבר מאד הורע בעיניו, ועל דניאל שם בל להצילו – פי' שאז חזר המלך מדבריו, ואמר שגזרה זאת לא חלה על דניאל, כאשר הוא מתפלל תפלה קבועה ג"פ בכל יום מצד דתו, לא בקשה חדשה על ענין פרטי ואין ראוי להעביר על דת, ואין בכלל הפקודה התפלה הכוללת שאינה בקשה פרטית... אמר שדניאל אינו בכלל הגזרה ובל חלה עליו, ובזה השתדל עד בא השמש להציל אותו:

ויען המלך ויאמר לדניאל אל אלקיך אשר אתה מתפלל אליו תמיד הוא יצילך ולא היה זה תפילה מן המלך כי אם הבטחה שאל יראה ואל יחת שהאלוק שמוא היה מתפלל לפניו יצילהו מצרתו. וכדי לראות מה יעשה ה' הובאה אבן אחת והושמה על פי הבור וחתם אותה המלך בטבעתו ובטבעת שריו אולי שהמלך צוה בהנחת האבן שמה מפחד בלילות פן ימיתו באנשים ההמה לדניאל באבן או באגרופ או בחצים שנונים וגם השרים חתמו האבן כדי שהמלך לא ישלח מזון רב לאריות כדי שיחדלו מדניאל באהבתו אותו. ושני הסברים האלה יוכלו באמרו "די לא תשנא צבו בדניאל" (ו:יח)

"שבשעה שישאל יראים מן המקום, אף האומות יראים מהן... כשהן יראין ממנו הכל יראין מישראל, ואף החיות מתיראין מהן, ממי את למד? מדניאל. בשעה שהשליכו אותו לגוב אריות לא הזיקוהו, שנאמר אלקי שלח מלאכה וסגר פום אריותא ולא חבלנוה, ועדיין אתה אומר בדבר שיש בו נשמה, ומנין שאף מי שאין בו נשמה נתירא, שנאמר באברהם אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים, אף האש נתירא מן אברהם, וכן חנניה מישאל ועזריה נתירא האש מהם, ואף המים נתיראו מישראל, שנאמר ובני ישראל הלכו ביבשה וגו', ואף לעתיד לבוא כן.

23. תהילים כב: (יד) פצו עלי פיהם אריה טרף ושאג... (כב) הושיעני מפי אריה ומקרני רמים עניתני. (כג) אספרה שמך לאחי בתוך קהל אהללך:

... ויצא לנו גם כן מזה הספור דניאל הוא משל לדוגמא לעם ישראל שכמו שדניאל עבד את דריוש המלך באמונה וכל יגיעיו לא ימצאו לו עון אשר חטא, כך ראוי שבין הגוים שארית ישראל לא יעשה עולה ולא ימצא בפיהם לשון תרמית... וכמו שדניאל ניצל מן האריות בחמלת ה' ומפני תפלתו ככה ישראל בגלותם בין האומות שהם אריות אכזרים מלטו בהשגחת ה' ובזכות תפלתם ועבודתם אל האלקים...

לא רק מצוקתו של דניאל המושלך לגוב האריות מוצגת כאן, אלא גם הגלות בכללה. כפי ששרי הממלכה התקנאו בדניאל על חכמתו והתנכלו לו משום שנעשה לראש, עוררה הצלחת היהודים את קנאת האומות, ונעשתה לסיבה מרכזית לאנטישמיות לדורותיה. לא דניאל לבדו הושלך אפוא אל גוב האריות אלא עם ישראל והוא נתפס על שאינו מוותר על אהבת הבורא. הקב"ה הציל את האומות שייראו את ה', כך יהפוך ה' לעתיד לבוא, בבוא הגאולה, שפה אחת לכל העמים לקרוא בשם ה'.

25. סליחות של ימים נוראים: "מי שענה לדניאל בגוב האריות הוא יעננו"

פיוט י-ה רבון עולם: "אלקא די לה יקר ורבותא פרק ית ענך מפום אריותא ואפל ית עמך מגו גלותא עמך די בחרת מכל אומיא.

דניאל פרק ט

1. In the first year of Darius, the son of Ahasuerus of the seed of Media, who was crowned over the kingdom of the Chaldeans.
 2. In the first year of his reign, I, Daniel, contemplated the calculations, the number of the years that the word of the Lord had come to Jeremiah the prophet, since the destruction of Jerusalem seventy years.
 3. And I turned my face to the Lord God to beg with prayer and supplications, with fasting and sackcloth and ashes.
 4. And I prayed to the Lord my God, and I confessed, and I said, "Please, O Lord, O great and awesome God, Who keeps the covenant and the loving-kindness to those who love Him and keep His commandments.
 5. We have sinned and have dealt iniquitously; we have dealt wickedly and have rebelled, turning away from Your commandments and from Your ordinances.
 6. And we have not obeyed Your servants, the prophets, who spoke in Your name to our kings, our princes, and our forefathers, and to all the people of the land.
 7. To You, O Lord, is the righteousness, and to us is the shamefacedness as of this day, to the people of Judah, to the inhabitants of Jerusalem, and to all Israel both near and far, in all the lands to which you have driven them for the treachery that they have perpetrated toward You.
 8. O Lord, to us is shamefacedness, to our kings, to our princes, and to our forefathers, who sinned against You.
 9. To the Lord our God are the mercies and the pardons, for we have rebelled against Him.
 10. And we have not hearkened to the voice of the Lord our God, to follow His teachings, which He placed before us by the hand of His servants, the prophets.
 11. And all Israel have transgressed Your teaching, turning away, not heeding Your voice, and the curse and the oath, which are written in the Law of Moses, the servant of God, have befallen us, for we have sinned against Him.
 12. And He has confirmed His word, which He spoke about us and about our judges who judged us, to bring upon us a great evil, which was not done under all the heavens, as was done in Jerusalem.
 13. As is written in the Law of Moses, all this evil has come upon us, and we did not entreat the countenance of the Lord our God to repent of our iniquities and to contemplate Your truth.
 14. And the Lord hastened with the evil and brought it upon us, for the Lord our God is righteous with all His deeds which He performs, and we did not hearken to His voice.
 15. And now, O Lord our God, Who took Your people out of the land of Egypt with a strong hand, and You have made for Yourself a Name as of this day; we have sinned, we have dealt wickedly.
 16. O Lord, according to all Your righteousness, may Your wrath and Your anger
- א. בשנת אחת לדריגוש בן אחשורוש מזרע מדי.
 - אשר המלך על מלכות כשדים.
 - ב. בשנת אחת למלכו אני דניאל בינתי בספרים.
 - מספר השנים אשר היה דבר יהונה אל ירמיה.
 - הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה.
 - ג. נאתנה את פני אל אדני האלהים לבקש.
 - ד. תפלה ותחנונים בצום ושק נאפר.
 - נאתפללה ליהונה אלהי נאתנה נאמרה אגא.
 - ד. אדני האל הגדול והנורא שמר הברית והחסד.
 - לאהביו ולשמרי מצותיו.
 - ה. חטאנו ועוינו הרשענו ומדנו וסור ממצותיך.
 - ו. וממשפטיך.
 - ז. ולא שמענו אל עבדיך הנביאים אשר דברו.
 - ו. בשמך אל מלכינו שרינו נאבתינו ואל כל עם הארץ.
 - ח. לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים כיום הזה.
 - ז. לאיש יהודה ולישבי ירושלים ולכל ישראל.
 - הקרבים והרחקים בכל הארצות אשר הדחתם.
 - שם במעלם אשר מעלו בך.
 - ה. יהונה לנו בשת הפנים למלכינו לשרינו.
 - ח. ולאבתינו אשר חטאנו לך.
 - ט. לאדני אלהינו החסמים והסלחות כי מדנו.
 - בו.
 - י. ולא שמענו בקול יהונה אלהינו ללכת בתורתיו.
 - א. אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים.
 - וכל ישראל עברו את תורתך וסור לבלתי.
 - יא. שמוע בקולך ותתק עלינו האלה והשבעה אשר כתובה בתורת משה עבד האלהים כי חטאנו.
 - לו.
 - יב. ונקם את דברו | אשר דבר עלינו ועל שפטינו.
 - אשר שפטנו להביא עלינו קעה גדלה אשר לא נעשתה תחת כל השמים כאשר נעשתה בירושלים.
 - יג. כאשר כתוב בתורת משה את כל הקעה.
 - יד. הזאת באה עלינו ולא חלינו את פני | יהונה.
 - ה. אלהינו לשוב מעוננו ולהשכיל באמתך.
 - יז. נישקד יהונה על הקעה ונביאה עלינו כי צדיק.
 - יד. יהונה אלהינו על כל מעשיו אשר עשה ולא שמענו בקולו.
 - ט. אדני אלהינו אשר הוצאת את עמך | ועתה.
 - ט. מאכץ מצרים ביד חזקה ותעש לך שם כיום הזה חטאנו רשענו.
 - טז. אדני ככל צדקתיך ישב נא אפך וסמתך.

return now from Your city, Jerusalem, the mount of Your Sanctuary, for because of our sins and because of the iniquities of our forefathers, Jerusalem and Your people have become a mockery to all those surrounding us.

17. And now, hearken, O Lord our God, to Your servant's prayer and to his supplications, and cause Your face to shine upon Your desolate Sanctuary, for the sake of the Lord.

18. O Lord, incline Your ear and hearken, open Your eyes and see our desolations and the city upon which Your name is called, because not for our righteousness do we cast our supplications before You, but for Your great mercies.

19. O Lord, hear; O Lord, forgive; O Lord, hearken and do, do not delay; for Your sake, my God, for Your Name is called upon Your city and upon Your people."

מעירך ירושלים הר קדשך כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך להרפה לכל סביבותינו

שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל ועתה יז תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמש למען אדני

הטה אלהי | אונך ושמע פקח עיניך והאה יח שממתינו וקעיר אשר נקרא שמך עליה כי | לא על צדקתינו אנונו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים

שמעה אדני | סלחה אדני הקשיבה | אדני יט ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך

26. "מור והדס", יגאל אריאל

ספר דניאל הוא ספרם של צדיקי עם ישראל. לא מופיע בו העם כולו, אלא רק יחידים הסגורים בחצר המלכות, אבל התנהגותם בגלות סללה את הדרך והשפיעה על דרכו של עם ישראל כולו במשך גלותו. דניאל בחר ביהדות ללא שום סייג, בנאמנות לקב"ה, במסירות נפש, תוך עמידה בניסיון וחיפוש דרכים לקיום המצוות כולן. דניאל בחר בדרך התשובה, פנה אל ה' דרך ירושלים והתוודה על החטא שגרם לחורבנה.

לשאלת "איך נחיה" במובן הדתי, "איך נשיר את שיר ה' אל אדמת נכר", התשובה היא – תפלה. אין מקדש בחוץ לארץ, אבל אין גם קיפאון של יאוש ואשם, תוך התרפקות על זכרונות העבר. התפילה היא תוכן מרכזי של המקדש, והיא נשאת גם ללא מקדש ומתחילה להתמסד, דניאל מוסר עליה את הנפש והקב"ה מקבל אותה כלגיטימית תחת עבודת המקדש. "לכן אמר, כה אמר ה', כי הרחקתים בגוים וכי הפיצותים בארצות ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם".

דניאל פרק יב

1. Now at that time, Michael, the great prince, who stands over the children of your people, will be silent, and it will be a time of distress that never was since a nation existed until that time, and at that time, your people will escape, everyone who is found inscribed in the book.

2. And many who sleep in the dust of the earth will awaken-these for eternal life, and those for disgracc, for eternal abhorrence.

3. And the wise will shine like the brightness of the sky, and those who bring the multitudes to righteousness like the stars forever and ever.

4. And you, Daniel, close up the words and seal the book until the time of the end; many will run to and fro, and the knowledge will increase.

5. And I, Daniel, saw, and behold two others were standing, one on this side of the river bank, and one on that side of the riverbank.

6. And he said to the man clad in linen, who was above the waters of the river, "How long will it be until the secret end?"

7. And I heard the man clad in linen, who was above the waters of the river, and he raised his right hand and his left hand to the heavens, and he swore by the Life of the world, that in the time of [two] times and a half, and when they have ended shattering the strength of the holy people, all these will end.

8. And I heard, but I did not understand, and I said, "My lord, what is the end of these?"

9. And he said, "Go, Daniel, for the words are closed up and sealed until the time of the end.

10. They will be clarified and whitened, and many will be purified, and the wicked will pervert [them], and all the wicked will not understand, but the wise will understand.

11. And from the time the daily sacrifice was removed and the silent abomination placed, is one thousand, two hundred, and ninety.

12. Fortunate is he who waits and reaches days of one thousand, three hundred, and thirty-five.

ובעת ההיא יעמד מיכאל השר הגדול העמד א. על בני עמך והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא ובעת ההיא ימלט עמך י: כל הנמצא כתוב בספר

נכבים מישי אדמת עפר יקיצו אלה לחי עולם. ב. ואלה לסכפות לזראון עולם

והמשכילים יזהרו כזהר הכקיע ומצדיקי הרבים. ג. כפוכבים לעולם ועד

ואתה דניאל סתם הדברים וסתם הספר עד ד. עת קץ ישטטו רבים ותרבה הדעת

וראיתי אני דניאל והנה שנים אחרים עמדים. ה. אחד הנה לשפת היאר ואחד הנה לשפת היאר

ניאמר לאיש לבוש הבדים אשר מטעל למימי. ו. היאר עד מתי קץ הפלאות

נאשמע את האיש | לבוש הבדים אשר מטעל ז. למימי היאר נכס ימינו ושמאלו אל השמים נישבע

בחי העולם כי למועד מועדים נחצי וכללות נפץ יד. עם קדש תכלינה כל אלה

ואני שמעתי ולא אבין נאמרה אדני מה אחרית. ח. אלה:

ניאמר לך דניאל כי סתמים וסתמים הדברים. ט. עד עת קץ

יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים ונהרשיעו השעים. י. ולא יבינו כל השעים והמשכילים יבינו

ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שמם ימים. יא. אלף מאתים ותשעים

אשרי המחכה וגיע לימים אלף שלש מאות. יב. שלשים ונמשה

13. And you, go to the end, and you will rest and rise to your lot at the end of the days." יג: ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימים.

27. רמב"ם, אגרת תחיית המתים, ד'

זאת תחית המתים הוא שוב הנפש לגוף אחר המות, כבר זכרה דניאל זכרון שאי אפשר לפרשו (בדרך אליגורית), והוא אמרו: ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם. ואמר לו המלאך: ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימים.

28. בראשית רבה צ"ח ב'

רבי יהודה בשם ר' אלעזר בר אבינא: שני בני אדם נגלה להם הקץ וחזר ונתכסה מהם. ואלו הם, יעקב ודניאל. דניאל, ואתה דניאל סתום את הדברים וחתום, יעקב, את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ראובן בכורי אתה, מלמד שבא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו.

29. רמב"ם הלכות מלכים יב, ב

וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו, ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה, וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר.

30. "מור והדס", יגאל אריאל

חשוב לדעת שיש זמן לקץ הפלאות ויש תאריך נקוב לגאולה, גם אם לנו איננו ברור וידוע. כשם שדניאל הורה שהגלות היא עובדה שיש להשלים עמה, כך קבע שגם הגאולה היא עובדה. קביעת התאריך מנתקת את הגאולה מתלותה במצבו המוסרי של עם ישראל, ומסירה מעליו משהו מנטל האחריות. היא אומרת, שדבר לא יעצור את תהליך הגאולה, לא כוחות הרשע והזדון, גם לא חולשתו של עם ישראל! הגאולה בוא תבוא, גם אם עם ישראל לא יהיה ראוי לכך.